UDK 37.014.5:005.6

UMUMIY O‘RTA TA’LIM TASHKILOTLARIDA PEDAGOGIK MONITORING VA QAYTA ALOQA ASOSIDA BOSHQARUV QARORLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Umarov Baxodir Aripovich,
A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti yetakchi mutaxassisi,
13.00.07 — “Ta’limda menejment” ixtisosligi bo‘yicha mustaqil tadqiqotchi

Zamonaviy ta’lim boshqaruvida umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlari faoliyati samaradorligini oshirish boshqaruv qarorlarining ishonchli va tizimli ma’lumotlarga asoslanishini talab etadi. Shu jihatdan pedagogik monitoring ta’lim jarayonidagi mavjud holatni aniqlash, erishilgan natijalarni baholash, muammolarni o‘z vaqtida aniqlash hamda keyingi boshqaruv vazifalarini belgilashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi [1; 2].

Pedagogik monitoringning amaliy ahamiyati faqat ma’lumotlarni yig‘ish yoki mavjud holatni qayd etish bilan cheklanmaydi. Monitoring natijalari tahlil, nazorat va qayta aloqa bilan uzviy bog‘langandagina ular pedagogik va boshqaruv faoliyatini takomillashtirish uchun zarur axborot manbaiga aylanadi. Shu sababli umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida monitoring natijalaridan qanday foydalanilayotgani, ular asosida qanday boshqaruv qarorlari qabul qilinayotgani hamda qayta aloqa qanday tashkil etilayotgani muhim pedagogik-boshqaruv masalasi hisoblanadi [4].

Surxondaryo viloyatida olib borilgan tajriba-sinov ishlarida pedagogik monitoring, metodik faoliyat va ta’lim sifati bilan bog‘liq jarayonlarda resurslardan foydalanishning muammoli nuqtalari hamda rivojlantirish ehtiyojlari o‘rganildi [3;5]. Tajriba-sinov doirasida moliya-xo‘jalik faoliyatini pedagogik menejment tamoyillari asosida boshqarish samaradorligini baholashning pedagogik mezonlari va ko‘rsatkichlari ishlab chiqildi [5].

Tajriba-sinov jarayonida maktab direktorlari, direktor o‘rinbosarlari, buxgalterlar va pedagoglar ishtirokida monitoring, raqamli nazorat, ta’lim sifati hamda pedagoglar faoliyatini yaxshilash masalalariga e’tibor qaratildi. Muammoli masalalarni muhokama qilishga yo‘naltirilgan yig‘ilishlar, seminar-treninglar, amaliy keyslar va reflektiv tahlildan foydalanildi.

Fikrimizcha, pedagogik monitoringning boshqaruvdagi ahamiyati aniqlangan holatni qayd etish bilangina emas, balki monitoring natijalarini tahlil qilish, qayta aloqa orqali mavjud muammolar va ehtiyojlarni aniqlash hamda olingan ma’lumotlardan keyingi boshqaruv qarorlarini takomillashtirishda foydalanish bilan belgilanadi.

Shu nuqtayi nazardan, pedagogik monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqani bir-biridan ajratilgan jarayonlar sifatida emas, balki boshqaruv qarorlarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi o‘zaro bog‘liq pedagogik boshqaruv jarayonlari sifatida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq. Surxondaryo viloyatidagi tajriba-sinov ishlarida ham rejalashtirish, monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa bosqichlarini o‘zaro bog‘lashga alohida e’tibor qaratilgan.

Maqolaning maqsadi — Surxondaryo viloyatidagi umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida o‘tkazilgan diagnostik o‘rganish va pedagogik tajriba-sinov materiallari asosida pedagogik monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yoritish hamda ulardan boshqaruv qarorlarini takomillashtirishda foydalanishning amaliy ahamiyatini ochib berishdan iborat.

Tadqiqotimiz jarayonida Surxondaryo viloyatidagi umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida pedagogik monitoring va qayta aloqa asosida boshqaruv qarorlarini takomillashtirish masalalarini o‘rganishda diagnostik so‘rov, kuzatish, qiyosiy tahlil, pedagogik tajriba-sinov hamda matematik-statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot o‘zaro bog‘liq ikki bosqichda tashkil etildi.

Birinchi bosqichda umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida pedagogik monitoring, metodik faoliyat, boshqaruv qarorlarini qabul qilish va qayta aloqa holatini aniqlash maqsadida diagnostik o‘rganish olib borildi.

Ikkinchi bosqichda Surxondaryo viloyatining Denov tumanidagi 19- va 86-sonli, Sariosiyo tumanidagi 16- va 39-sonli, Boysun tumanidagi 46-sonli hamda Termiz shahridagi 9-sonli umumta’lim maktablarida pedagogik tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi. Tajriba-sinov ishlari 2025–2026-o‘quv yilida olib borildi [5].

Tajriba-sinov jarayonida rejalashtirish, monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa bosqichlarini o‘zaro bog‘lashga alohida e’tibor qaratildi [5]. Mazkur jarayonda monitoring natijalaridan keyingi boshqaruv qarorlarini takomillashtirishda foydalanish, muammoli nuqtalarni aniqlash hamda rivojlantirish ehtiyojlarini belgilash nazarda tutildi.

Shuningdek, pedagogik monitoring natijalari metodik faoliyat, ta’lim sifati va resurslardan foydalanish bilan bog‘liq holda tahlil qilindi. Tajriba-sinov jarayonida maktab direktorlari, direktor o‘rinbosarlari, buxgalterlar va pedagoglar ishtirokida seminar-treninglar, muammoli masalalarni muhokama qilishga yo‘naltirilgan yig‘ilishlar, amaliy keyslar va reflektiv tahlildan foydalanildi.

Tajriba-sinov natijalari matematik-statistik usullar asosida qayta ishlanib, nazorat va tajriba guruhlari ko‘rsatkichlari qiyosiy tahlil qilindi.

Surxondaryo viloyatida o‘tkazilgan diagnostik o‘rganish va pedagogik tajriba-sinov natijalari umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida pedagogik monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa jarayonlarining tashkil etilish holatini baholash imkonini berdi.

Onlayn diagnostik o‘rganish natijalariga ko‘ra, o‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosarlarining 71,8 foizi pedagogik monitoring ta’lim sifati

va o‘quvchilar natijadorligini oshirishga ta’sir ko‘rsatishini qayd etgan. Respondentlarning 73,9 foizi monitoring natijalari asosida pedagogik qarorlar doimiy qabul qilinishini, 82,3 foizi pedagogik monitoring natijalari muntazam tahlil qilinishini bildirgan.

Metodik birlashma rahbarlarining 62,5 foizi pedagogik monitoring o‘qituvchilar faoliyatini takomillashtirishga ta’sir ko‘rsatishini, 26,1 foizi qisman ta’sir ko‘rsatishini qayd etgan. Shunday qilib, ushbu respondentlarning 88,6 foizi pedagogik monitoring bilan o‘qituvchilar faoliyatini takomillashtirish o‘rtasida to‘liq yoki qisman bog‘liqlik mavjudligini bildirgan.

Tajriba-sinov jarayonida rejalashtirish → monitoring → tahlil → nazorat → qayta aloqa bosqichlarining o‘zaro bog‘liqligiga alohida e’tibor qaratildi [5]. Monitoring va nazorat natijalaridan muammoli nuqtalarni aniqlash, rivojlantirish ehtiyojlarini belgilash hamda keyingi boshqaruv qarorlarini muvofiqlashtirishda foydalanildi.

Pedagogik monitoring natijalari metodik faoliyat va ta’lim sifati bilan bog‘liq holda tahlil qilindi. Tajriba-sinov jarayonida resurslardan foydalanishdagi muammoli nuqtalar hamda rivojlantirish ehtiyojlari aniqlashtirildi. Shuningdek, maktab direktorlari, direktor o‘rinbosarlari, buxgalterlar va pedagoglar ishtirokida seminar-treninglar, amaliy keyslar hamda reflektiv tahlilga asoslangan ishlar amalga oshirildi.

Tajriba va nazorat guruhlari ko‘rsatkichlarining qiyosiy tahlili natijasida moliyaviy rejalashtirish aniqligi, resurslardan foydalanish samaradorligi, monitoring va nazorat, pedagogik natijadorlik hamda boshqaruv samaradorligi bo‘yicha ijobiy o‘zgarishlar qayd etildi.

Tadqiqotimiz natijalariga ko‘ra, pedagogik monitoring natijalarini muntazam tahlil qilish, aniqlangan muammolar bo‘yicha qayta aloqani tashkil etish va olingan ma’lumotlardan boshqaruv qarorlarini takomillashtirishda foydalanish o‘zaro bog‘liq jarayon sifatida namoyon bo‘ldi.

Mazkur jarayonning mantiqiy ketma-ketligi quyidagicha ifodalanadi: pedagogik monitoring → tahlil → nazorat → qayta aloqa → boshqaruv qarori → takomillashtirish.

Olingan natijalar umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida pedagogik monitoringni faqat nazorat vositasi sifatida emas, balki boshqaruv qarorlarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik boshqaruv vositasi sifatida ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatadi.

Onlayn diagnostik o‘rganish natijalari pedagogik monitoring, uning natijalarini muntazam tahlil qilish hamda ular asosida pedagogik va metodik qarorlar qabul qilish o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi. Bu holat monitoring natijalaridan faqat mavjud vaziyatni qayd etish uchun emas, balki ta’lim jarayoni va pedagoglar faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini asoslashda foydalanish muhimligini anglatadi.

Pedagogik monitoring natijalari tahlil, nazorat va qayta aloqa bilan uzviy bog‘langandagina ularning amaliy boshqaruv ahamiyati kuchayadi. Aks holda monitoring mavjud holatni qayd etish bilan cheklanib, aniqlangan muammolarni

bartaraf etish va keyingi boshqaruv qarorlarini takomillashtirish uchun yetarli asos yaratmaydi.

Surxondaryo viloyatidagi tajriba-sinov jarayonida rejalashtirish, monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa bosqichlarining o‘zaro bog‘liqligiga e’tibor qaratilgani mazkur jarayonlarni yagona boshqaruv tizimi sifatida ko‘rib chiqish imkonini berdi [5].

Fikrimizcha, pedagogik monitoringning boshqaruvdagi samaradorligi monitoring natijalarining o‘zida emas, balki ularni tahlil qilish, qayta aloqa orqali mavjud muammolar va ehtiyojlarni aniqlash hamda ushbu ma’lumotlardan keyingi boshqaruv qarorlarini takomillashtirishda foydalanish bilan belgilanadi.

Mazkur yondashuvda qayta aloqa alohida ahamiyat kasb etadi. Qayta aloqa orqali monitoring va tahlil natijalari maktab rahbariyati, pedagoglar hamda metodik birlashmalar faoliyati bilan bog‘lanadi. Bu esa aniqlangan muammolarni muhokama qilish, ularning sabablarini aniqlash va tegishli boshqaruv choralarini belgilash imkonini beradi.

Tajriba-sinov jarayonida maktab direktorlari, direktor o‘rinbosarlari, buxgalterlar va pedagoglarning o‘zaro hamkorligiga e’tibor qaratilgani pedagogik monitoring natijalarini boshqaruv amaliyotiga tatbiq etishda hamkorlikning muhimligini ko‘rsatadi. Seminar-treninglar, amaliy keyslar va reflektiv tahlildan foydalanish mazkur jarayonning amaliy yo‘naltirilganligini kuchaytirishga xizmat qildi.

Shu nuqtayi nazardan, pedagogik monitoring va qayta aloqa asosida boshqaruv qarorlarini takomillashtirish jarayonining mantiqiy ketma-ketligi quyidagicha ifodalanadi: pedagogik monitoring → tahlil → nazorat → qayta aloqa → boshqaruv qarori → takomillashtirish.

Mazkur ketma-ketlik pedagogik monitoring natijalaridan ta’lim sifati, metodik faoliyat va boshqaruv samaradorligini oshirishda foydalanish uchun zarur bo‘lgan o‘zaro bog‘liqlikni ifodalaydi.

Tadqiqot natijalari umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida pedagogik monitoring va qayta aloqani boshqaruv qarorlarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi o‘zaro bog‘liq pedagogik boshqaruv jarayonlari sifatida tashkil etish muhimligini ko‘rsatdi.

Onlayn diagnostik o‘rganish natijalari pedagogik monitoringning ta’lim sifati va pedagoglar faoliyatini takomillashtirishdagi ahamiyatini, shuningdek, monitoring natijalarini muntazam tahlil qilish hamda ular asosida pedagogik va metodik qarorlar qabul qilish zarurligini ko‘rsatdi.

Pedagogik monitoringning boshqaruvdagi samaradorligi faqat ma’lumotlarni yig‘ish va mavjud holatni qayd etish bilan emas, balki olingan natijalarni tahlil qilish, aniqlangan muammo va ehtiyojlar yuzasidan qayta aloqani tashkil etish hamda ushbu ma’lumotlardan keyingi boshqaruv qarorlarini takomillashtirishda foydalanish bilan belgilanadi.

Surxondaryo viloyatida o‘tkazilgan tajriba-sinov jarayonida rejalashtirish, monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa bosqichlarining o‘zaro bog‘liqligiga e’tibor

qaratildi [5]. Pedagogik monitoring natijalarini metodik faoliyat, ta’lim sifati va boshqaruv jarayonlari bilan bog‘lashga yo‘naltirilgan ishlar amalga oshirildi.

Tajriba-sinov jarayonida maktab direktorlari, direktor o‘rinbosarlari, buxgalterlar va pedagoglarning o‘zaro hamkorligi, seminar-treninglar, amaliy keyslar hamda reflektiv tahlildan foydalanish monitoring natijalarini amaliy boshqaruv faoliyati bilan bog‘lash imkonini berdi.

Shu asosda pedagogik monitoring va qayta aloqa asosida boshqaruv qarorlarini takomillashtirishning mantiqiy ketma-ketligi quyidagicha umumlashtiriladi: pedagogik monitoring → tahlil → nazorat → qayta aloqa → boshqaruv qarori → takomillashtirish.

Mazkur ketma-ketlikda qayta aloqa monitoring natijalarini boshqaruv qarorlari bilan bog‘lovchi muhim bo‘g‘in sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa aniqlangan muammolarni o‘z vaqtida tahlil qilish, tegishli boshqaruv choralarini belgilash hamda pedagogik va metodik faoliyatni izchil takomillashtirib borish imkonini beradi.

Shunday qilib, pedagogik monitoring, tahlil, nazorat va qayta aloqa o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlash umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida boshqaruv qarorlarining asoslanganligini kuchaytirish, metodik faoliyatni takomillashtirish hamda ta’lim sifatini oshirishga yo‘naltirilgan pedagogik boshqaruvni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son “2022–2026-yillarda xalq ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.

3. OECD. The Funding of School Education: Connecting Resources and Learning. OECD Reviews of School Resources. Paris: OECD Publishing, 2017.

4. UNESCO International Institute for Educational Planning. Monitoring and Evaluation: How Will We Know What We Have Done? UNESCO-IIEP.

5. Surxondaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta’limi boshqarmasi. Umarov B.A.ning “Umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarining moliya-xo‘jalik faoliyatini boshqarish mexanizmini takomillashtirish” mavzusidagi dissertatsiyasi bo‘yicha o‘tkazilgan tajriba-sinov ishlari to‘g‘risida dalolatnoma. 2026-yil 2-iyul, 01-4500-son.